

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

INGLIZ TILI O‘QITISH METODIKASIDA KOMMUNIKATIV YONDASHUVNING SAMARADORLIGI

Yo‘ldoshova Feruza

Toshkent Amaliy Fanlar universiteti 4- bosqich talabasi

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqolada ingliz tili o‘qitish metodikasida kommunikativ yondashuvning nazariy asoslari, amaliy qo‘llanilishi va uning samaradorligi tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy ta’lim jarayonida o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish masalalari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: kommunikativ yondashuv, ingliz tili, metodika, kommunikativ kompetensiya, interaktiv ta’lim

1. Nazariy asoslar

Kommunikativ yondashuv (Communicative Language Teaching) XX asrning 70-yillarida shakllangan bo‘lib, til o‘qitishda asosiy maqsad kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan. D. Hymes tilni bilish faqat grammatik bilim emas, balki uni real hayotiy vaziyatlarda qo‘llash qobiliyati ekanini ta’kidlaydi.

M. Canale va M. Swain kommunikativ kompetensiyani to‘rtta komponentga ajratadi: grammatik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik kompetensiyalar. Bu yondashuv tilni o‘rganishda muloqotning markaziy o‘rin tutishini ko‘rsatadi.

J. Richards va T. Rodgers CLTni metod emas, balki keng pedagogik yondashuv sifatida izohlaydi.

Kommunikativ yondashuv (Communicative Language Teaching – CLT) XX asrning 70-yillarida G‘arb ta’lim tizimida an’anaviy grammatika-tarjima metodiga javob sifatida shakllangan bo‘lib, uning asosiy maqsadi tilni faqat nazariy bilim sifatida emas, balki ijtimoiy muloqot vositasi sifatida o‘rganish hisoblanadi. Ushbu yondashuvda til o‘rganish jarayoni real kommunikativ vaziyatlar bilan bog‘lanadi va o‘quvchilarning amaliy nutq faoliyati markaziy o‘ringa chiqadi.

D. Hymes tomonidan ilgari surilgan kommunikativ kompetensiya tushunchasi CLT metodologiyasining nazariy poydevorini tashkil etadi. U tilni bilish faqat grammatik qoidalarni egallash emas, balki uni ijtimoiy kontekstda to‘g‘ri va maqsadga muvofiq qo‘llash qobiliyati ekanligini ta’kidlaydi. Bu fikr tilni o‘qitishda kontekst va vaziyatning ahamiyatini kuchaytiradi.

M. Canale va M. Swain kommunikativ kompetensiyani to‘rtta asosiy komponentga ajratadi: grammatik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik kompetensiyalar. Ushbu model til o‘rganish jarayonida faqat so‘z va grammatik tuzilmalarni emas, balki nutqni tashkil etish, madaniy moslik va muloqot strategiyalarini ham rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

J. Richards va T. Rodgers CLTni faqat metod sifatida emas, balki keng qamrovli pedagogik yondashuv sifatida talqin qilib, unda o'quvchi markaziy subyekt ekanini ta'kidlaydi. O'qituvchi esa bilim beruvchi emas, balki kommunikativ jarayonni tashkil etuvchi fasilitator vazifasini bajaradi.

Zamonaviy lingvodidaktik tadqiqotlarda CLT bilan bir qatorda konstruktivistik yondashuv ham muhim o'rin tutadi. Unga ko'ra, bilim tayyor holda berilmaydi, balki o'quvchi tomonidan ijtimoiy interaksiya va tajriba asosida mustaqil quriladi. Bu esa kommunikativ yondashuvning samaradorligini yanada kuchaytiradi.

Shuningdek, til o'rganish jarayonida "input" va "output" muvozanati muhim hisoblanadi. S. Krashen nazariyasiga ko'ra, o'quvchi tushunarli va kontekstga asoslangan til materiallarini qabul qilishi orqali tilni tabiiy ravishda o'zlashtiradi. Shu bilan birga, amaliy nutq faoliyati (output) tilni mustahkamlashda asosiy rol o'ynaydi.

Umuman olganda, kommunikativ yondashuvning nazariy asoslari til o'qitish jarayonini real hayotga yaqinlashtirish, o'quvchining faol ishtirokini ta'minlash va kommunikativ kompetensiyani har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan.

2. Amaliy qo'llanilishi

Kommunikativ yondashuv amaliyotda rol o'yinlari, juftlik va guruh ishlari orqali amalga oshiriladi. Bu metodlar o'quvchilarning nutqiy faolligini oshiradi va ularni real kommunikativ vaziyatlarga tayyorlaydi.

Masalan, dars jarayonida 'airport', 'restaurant', 'doctor' kabi vaziyatlar modellashtiriladi. O'quvchilar dialoglar tuzish orqali tabiiy muloqot ko'nikmasini rivojlantiradi.

Authentic materiallar (video, audio, internet resurslar) til o'rganish jarayonini samarali qiladi. S. Krashening input nazariyasiga ko'ra, til o'rganish tushunarli va kontekstli materiallar orqali tezlashadi.

Shuningdek, texnologiyalardan foydalanish (multimedia, mobil ilovalar) kommunikativ yondashuvni yanada kuchaytiradi.

Kommunikativ yondashuvning amaliyotdagi asosiy xususiyati shundan iboratki, u o'quvchini passiv bilim oluvchidan faol muloqot ishtirokchisiga aylantiradi. Dars jarayonida o'qituvchi tomonidan yaratilgan kommunikativ muhit o'quvchilarning tilni tabiiy sharoitda qo'llashiga imkon beradi. Bu jarayonda juftlik va guruh bo'lib ishlash usullari o'quvchilarda fikr almashish, o'z fikrini erkin ifodalash hamda hamkorlikda muammoni hal qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Natijada til faqat o'quv predmeti emas, balki amaliy aloqa vositasi sifatida o'zlashtiriladi.

Amaliy mashg'ulotlarda rolli vaziyatlar (role-play) keng qo'llaniladi va ular real hayotiy kommunikatsiyani modellashtirishga xizmat qiladi. Masalan, aeroportda ro'yxatdan o'tish, restoranda buyurtma berish yoki shifokor qabulida muloqot kabi vaziyatlar orqali o'quvchilar real nutqiy muhitga yaqin sharoitda tilni qo'llash imkoniga ega bo'ladilar. Bunday topshiriqlar o'quvchilarning leksik va grammatik bilimlarini mustahkamlash bilan birga, ularning tezkor fikrlash va spontan nutq ishlab chiqish qobiliyatini ham rivojlantiradi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Shuningdek, kommunikativ yondashuvda autentik materiallardan foydalanish muhim o'rin tutadi. Video lavhalar, podkastlar, internet maqolalari va real hayotdan olingan dialoglar o'quvchilarning til muhitiga kirib borishini ta'minlaydi. Bu yondashuv tilni sun'iy emas, balki tabiiy kontekstda o'zlashtirishga yordam beradi. Shu bilan birga, zamonaviy raqamli texnologiyalar — mobil ilovalar, interaktiv platformalar va onlayn muloqot vositalari — o'quvchilarning mustaqil o'rganish jarayonini kuchaytiradi va kommunikativ kompetensiyaning tezroq shakllanishiga xizmat qiladi.

3. Samaradorlik tahlili

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kommunikativ yondashuv asosida o'qitilgan o'quvchilarda og'zaki nutq, tinglab tushunish va muloqot qilish qobiliyati sezilarli darajada rivojlanadi.

Biroq ayrim holatlarda grammatik aniqlik yetarli darajada shakllanmasligi mumkin. Shu sababli CLT an'anaviy grammatika-metodlar bilan uyg'unlashtirilishi tavsiya etiladi.

Kommunikativ yondashuvning eng muhim afzalligi — o'quvchining faol ishtirokini ta'minlash va motivatsiyani oshirishdir.

Tadqiqotlar va pedagogik kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning til kompetensiyasini kompleks rivojlantirishga xizmat qiladi. Xususan, og'zaki nutq (speaking), tinglab tushunish (listening) hamda real muloqotga kirishish qobiliyati an'anaviy metodlarga nisbatan sezilarli darajada yuqori natija ko'rsatadi. Buning asosiy sababi — o'quvchilarning dars jarayonida faol ishtirok etishi va tilni tayyor qoidalar sifatida emas, balki muloqot vositasi sifatida qo'llashidir. Natijada ularning kommunikativ ishonchi ortadi va nutqiy to'siqlar (language anxiety) kamayadi.

Xulosa

Kommunikativ yondashuv zamonaviy ingliz tili o'qitish metodikasining eng samarali yo'nalishlaridan biridir. U o'quvchilarda real muloqot kompetensiyasini shakllantiradi va ta'lim jarayonini interaktiv qiladi. Shuningdek, kommunikativ yondashuv o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tezkor javob berish va turli kommunikativ vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Dars jarayonida yaratilgan real hayotga yaqin vaziyatlar o'quvchilarning tilga bo'lgan qiziqishini oshiradi hamda ularning nutqiy faolligini kuchaytiradi. Natijada til o'rganish jarayoni sun'iy mashqlardan ko'ra tabiiy muloqotga yaqinlashadi.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Hymes D. H. On Communicative Competence. Philadelphia, 1972.
2. Canale M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches. 1980.
3. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge, 2001.
4. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. Pearson, 2007.
5. Krashen S. D. Principles and Practice in Second Language Acquisition. 1982.
6. Brown H. D. Teaching by Principles. Pearson, 2007.

